

DOI 10.31558/2617-0248.2025.10.10

УДК 32-027.21:327.5+32.019.5

**АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ФАКТОРІВ ВИНИКНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ
КОНФЛІКТІВ НА ПРИКЛАДІ ГРЕЦІЇ ТА ТУРЕЧЧИНИ**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0295-5332>**Хилько М. І., д. філос. н., професор, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5363-3990>**Неліпа Д. В., д. політ. н., професор, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

У статті здійснено аналіз основних чинників виникнення міжнародних конфліктів на прикладі Греції та Туреччини. Акцентується, що зіткнення інтересів між двома країнами можна і слід переосмислити, щоб врахувати причини їх довготривалих негараздів і суперечностей. Показано, що між двома націями немає прямої ворожнечі чи конфлікту. Натомість ідентичності були сформовані та сконструйовані відповідно до переваг того чи іншого політичного режиму. Тому, політична культура та уявлення про держави (як їх розуміють у термінах норм, цінностей та зовнішньополітичних орієнтацій), визначають тотальність над ідентичністю, оскільки суспільство підпорядковується державі. Політичну колізію «я» – «інший», «свій» – «чужий» розглядають через структурування навколишнього світу, відносимо себе до певної групи. Визначено, що пари понять поділяють насамперед «нас» і «їх». Конструкція грецького «Я» та турецького «Іншого» також сформувалася відповідно до гегемоністського режиму глобальної модерності, патріархальні євроцентричні ідентифікаційні механізми надають перевагу сучасним, чоловічим, раціональним і західним суб'єктам. Причиною турецько-грецького конфлікту є не лише формування образу Я-Іншого, а й розміщення «Іншого» в нижчому культурному просторі. Іншими словами, у цьому конфлікті мета обох сторін полягала в тому, щоб віднести іншу до нижчого морального простору, просуваючи себе до вищої моралі. Отже, роль у нинішніх джерелах конфлікту між Грецією та Туреччиною відіграє наслідок грецького «Я» турецького «Іншого» і навпаки. Використані поняття містять історичну, політичну, географічну, соціальну змінну тощо. З'ясовано, що для отримання результатів емпіричних досліджень відношення «я»-«інший» необхідні зусилля з розвитку аналітичного інструментарію, що включає моделі, шкали та класифікуючі схеми, що дозволяють виокремлювати різні підходи щодо формування ідентичності.

Ключові слова: політичний конфлікт, національна ідентичність, війни, інформаційна політика, демократія, методи вирішення конфліктів, колективне почуття власності, греко-турецькі відносини, пропаганда, міжнародний конфлікт.

Khylyk M. I., Nelipa D. V. Analysis of the main factors of the emergence of international conflicts on the example of Greece and Turkey Resume

The article analyzes the main factors of the emergence of international conflicts on the example of Greece and Turkey. It stands to reason that the conflict of interest between the two countries can be rethought to account for the reasons for the failures. It has been proven that it is necessary to solve problems as a prerequisite for better relations. It has been determined that there is no direct enmity or conflict between the two nations. Instead, identities were shaped and constructed according to regime preferences. Therefore, political culture and the idea of states (as they are understood in terms of norms, values and foreign policy orientations) determine totality over identity, since society is subordinate to the state. The political collision of «I» – «Other», «Own» – «Stranger» is considered through the structuring of the surrounding world, we attribute ourselves to a certain group. It was determined that pairs of concepts share primarily «us» and «them». The construction of the Greek «I» and the Turkish «Other» was also shaped according to the hegemonic regime of global modernity, patriarchal Eurocentric identification mechanisms favoring modern, masculine, rational and Western subjects. The cause of the Turkish-Greek conflict is not only the formation of the image of the I-Other, but also the placement of the «Other» in a lower cultural space. In other words, in this conflict, the goal of both sides was to relegate the other to a lower moral space, while promoting themselves to a higher morality. Therefore, the consequence of the Greek «I» of the Turkish «Other» and vice versa plays a role in the current sources of conflict

between Greece and Turkey. The concepts used include historical, political, geographical, social variables, etc. It was found that in order to obtain the results of empirical studies of the «I»-«other» relationship, efforts are needed to develop an analytical toolkit that includes models, scales, and classification schemes that allow different approaches to identity formation to be distinguished.

Keywords: political conflict, national identity, wars, information policy, democracy, conflict resolution methods, collective sense of ownership, Greek-Turkish relations, propaganda, international conflict.

Вступ. Турецько-грецький кронфлікт сягає корінням в історичне минуле та формується за впливу поточних наслідків. Розуміння турецько-грецьких відносин вимагає комплексного аналізу, який має пов'язати минуле з сьогоденням. Незалежність Греції та період після здобуття незалежності, а також його наслідки мали значення для турецько-грецьких відносин. Греки контактують з Європою через торгівельні об'єкти та спільноти діаспори, а попередній стимул до капіталістичного режиму відносин змінив уявлення греків про турків і зміцнив їхні цілі «європейської» ідентичності, які є основою конфлікту між двома державами. Це актуалізує з'ясування основних чинників виникнення греко-турецького конфлікту як міжнародного.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених завдань запроваджується певна методологія, яка передбачає використання декількох методів і підходів. Так, історичний метод дав змогу дослідити генезис конфлікту та виявити основні моменти у її розвитку. Соціологічний метод дозволив з'ясувати вплив міжнародних організацій на розв'язання політичного греко-турецького конфлікту. Функціональний метод використовувався для аналізу взаємозв'язку між політичними складовими конфлікту. Біхевіористський метод застосовувався для вивчення різноманітної поведінки в стратегії політики у розв'язанні конфлікту політичних лідерів, груп інтересів. Системний метод дав змогу розглянути конфлікт як цілісне політико-суспільне явище.

Хронологічна структура та коротке посилання на історію мають на меті зберегти аналітичну переконливість, релевантність опису як пояснення того, що було до і після. Пошук за ключовими слів виявляє десятки публікацій, в назвах яких присутні терміни «інший» / «the other» / «othering». Оскільки увага більшості авторів зосереджено на конституюванні «я», «інший» цікавить їх переважно в якості абстрактного носія функції «маркера кордону» або «джеркала».

Результати дослідження. Протиставлення «іншому» може розглядатись і бути не тільки «негативним», але і «позитивним» чинником. При такому підході, фігура «іншого» тепер може не пов'язуватися виключно з антагонізмом і ворожістю [1, р. 4].

Так, на думку Анни Нортон, «індивідуальні та колективні ідентичності не лише через відмінності «я» та «іншим», але в неоднозначності, коли «я» є як «інший» стосовно себе, а також через визнання «іншого» як подібного» [2, р. 7].

Засновник філософії діалогу М. Бубер акцентує на рівноцінності Я і Ти, стверджуючи, що як без Ти не може бути жодного Я, так і без Я не може бути жодного Ти: «Коли говорять Ти, говорять і Я поєднання Я – Ти» Таким чином, як зазначає філософ, звертатися до Ти – означає входити з ним у взаємини [3 р. 16].

Так, наприклад, переговори щодо Кіпру зайшли в глухий кут, Кризова група запропонувала шість кроків для зміцнення довіри та сприяння створенню середовища, більш сприятливого для загальної угоди. Жодне з цього не було реалізовано; натомість переговори припинилися, а довіра між сторонами ще більше впала. Гецькі та турецькі кіпріоти не можуть реалізувати свій потенціал на острові, майбутнє якого розділене, невизначене, мілітаризоване та стикається з новими економічними труднощами. Переговори щодо членства Туреччини в ЄС знаходяться під загрозою, і оскільки Кіпр вийшов з НАТО (членство Великобританії в НАТО також поширювалося на Британській Кіпр до 1960 р.), а Туреччина ввійшла, їхні суперечки продовжують заважати співпраці між ЄС і НАТО (в ЄС чотири країни поза Альянсу – Австрія, Кіпр, Ірандія, Мальта). Членство в НАТО для воз'єднаного Кіпру було запропоновано як вирішення питання гарантій безпеки, враховуючи, що всі три гаранті за гарантійним договором 1960 р. (Греція, Туреччина, Великобританія) є членами НАТО. Кіпр є однією з п'яти держав-членів ЄС поза НАТО і єдиною країною, яка не бере участі в програмі НАТО «Партнерство заради миру». Початок морського буріння у вересні 2011 року привернуло увагу до цих загроз[4].

Напруженість у Східному Середземномор'ї зросла з кінця 2011 р., коли греки-кіпріоти в односторонньому порядку почали буріння своїх багатих морських запасів вуглеводнів, а Туреччина відповіла жорсткою критикою та погрозами морськими маневрами. Спірні морські кордони та розвідка родовищ природного газу біля розділеного острова є джерелами нинішньої суперечки, але напруга також є результатом уповільнення переговорів про воз'єднання Кіпру за посередництва ООН. Потрібна зміна парадигми. Газ може ще більше відштовхнути громади і посилити розбіжності, або він може дати можливість офіційним особам з усіх сторін, включаючи Туреччину, сісти за стіл і досягти домовленостей щодо експлуатації та транспортування цієї нової знахідки.

У 2011 р. Республіка Кіпр за допомогою американської компанії Noble Energy Inc. розпочала морське буріння на південь від острова та виявила значні запаси газу на родовищі Афродіта, де розпочалося буріння. Було оголошено тендер на решту блоків. Вона вважає, що має суверенне право бурити у своїй виключній

економічній зоні (ВЕЗ), яку вона розмежувала з Єгиптом, Ліваном та Ізраїлем, але не Туреччиною, Сирією чи Грецією. Ще більше ускладнює ситуацію те, що операційна компанія Noble Energy на 30 відсотків належить ізраїльським компаніям, а родовище Aphrodite частково знаходиться у ВЕЗ Ізраїля. У Туреччині також зараз є суперечки як з Кіпром, так і з Ізраїлем, які нещодавно підписали угоди про оборону та співпрацю.

Туреччина не визнає Республіку Кіпр і оскаржує її право укладати угоди про виключну економічну зону або експлуатувати природні ресурси в односторонньому порядку, поки не буде досягнуто всеосяжного врегулювання. У ньому стверджується, що уряд кіпріотів-греків не представляє інтересів турків-кіпріотів чи об'єднаного острова, спростовуються претензії кіпріотів-греків на виключний суверенітет, кажучи, що суверенітет обговорюється в ході поточних переговорів, посиляється на їхній статус держави-гаранта згідно з Договором 1960 р. гарантії захисту прав турків-кіпріотів. Таким чином, буріння греків-кіпріотів викликало жорстку реакцію: Анкара направила кораблі поблизу об'єктів греків-кіпріотів, підписала угоди про морські кордони з турками-кіпріотами, окреслила континентальний шельф між турецьким узбережжям і північню острова, почала власну розвідку газу біля Кіпру, оголосивши, що буритиме на землі на півночі від імені турків-кіпріотів.

Республіка Кіпр має суверенне право на розвідку та розробку в межах своїх морських зон, має гостру економічну потребу в нових доходах і може виправдано скаржитися на дії та погрози Туреччини. Тим не менш, односторонній початок розвідки є порушенням зобов'язання спільно використовувати природні ресурси та підриває і без того крихкі переговори про возз'єднання. Нечіткі обіцянки греків-кіпріотів щодо спільного використання доходів від газу в майбутньому не задовольняють спільноту турків-кіпріотів. Але Республіка Кіпр та Туреччина також діють провокативно та проти духу переговорів, підписуючи угоду про розмежування континентального шельфу, розвідку та буріння. Туреччина з її довгою береговою лінією широко стурбована втратою справедливої частки будь-яких морських зон східного Середземномор'я, оскільки Республіка Кіпр і, можливо, Греція створять ВЕЗ; але Анкарі потрібно припинити відмовлятися від пропозицій про діалог і співпрацювати з греками-кіпріотами, щоб захистити свої претензії.

Греки-кіпріоти кажуть, що їм доведеться швидко вирішити, як транспортувати цей новий газ. Прокачування кіпрського газу до Туреччини та далі до ЄС було б набагато кращим варіантом з політичної та, можливо, з економічної точки зору. За нинішніх обставин це малоімовірно, це означає, що греки-кіпріоти можуть вибрати дорожчий варіант зрідженого природного газу (ЗПГ), минаючи Туреччину та турків-кіпріотів. Але додаткові ризики, пов'язані з невирішеним конфліктом, зроблять будь-який розвиток ЗПГ дорожчим для фінансування та ускладнить пошук ринків для нього, загрози з боку Туреччини, ймовірно, утримають більшість великих нафтових компаній на узбіччі, кіпрського газу ще недостатньо для будівництва заводу ЗПГ справді прибутковим, і додаткові ізраїльські обсяги видаються малоімовірними. Керівники енергетики кажуть, що такі обставини призведуть до тривалих затримок.

Перспектива суперечки має змусити всіх знову взяти на себе зобов'язання щодо всеосяжного врегулювання для возз'єднання острова, розділеного політично після того, як греки-кіпріоти захопили контроль над Республікою Кіпр у 1963 р., у військовому відношенні після вторгнення Туреччини в 1974 р., створивши зону турків-кіпріотів на її північній третині. Греки та турки-кіпріоти погодилися, що природні ресурси та міжнародні угоди, в тому числі ті, що демітують морські кордони, будуть федеральною компетенцією на возз'єднаному острові.

Навіть за відсутності загального кіпрського врегулювання, сторони мають переглянути переваги незалежних кроків для зміцнення довіри, шукати взаємну вигоду та запобігти поглибленню кризи. На думку International Crisis Group важливо зробити такі кроки, що стосуються енергетичного питання: по-перше, керівництво греків-кіпріотів має взяти на себе зобов'язання ділитися 20 відсотками будь-якого чистого доходу або газу з будь-яких офшорних вуглеводневих ресурсів з турками-кіпріотами, можливо, розподіляючи через угоду під наглядом ООН, доки обидві сторони залишаються офіційно відданими возз'єднанню. Турки-кіпріоти повинні взяти на себе зобов'язання ділитися з греками-кіпріотами зворотною пропорцією своїх вуглеводневих доходів від поточної бурової діяльності на суші.

По-друге, греки-кіпріоти мають домовитися з турками-кіпріотами про створення дорадчого спеціального комітету для обговорення питань енергетики та планування потенційного побутового та промислового використання газу на всьому острові.

По-третє, Туреччина та турки-кіпріоти мають припинити використовувати загрозу риторикою та морські маневри всередині ВЕЗ острова, навіть якщо вони заперечують її межі; і офіційно зобов'язуються не втручатися в морські блоки вуглеводнів, які знаходяться в цих водах, включаючи нове родовище Афродіти та райони на захід від Кіпру, до досягнення домовленості.

Важливо сформулювати базове середовище для діалогу. Туреччина та Республіка Кіпр мають погодитися, можливо, за посередництва третьої сторони, обговорити енергетичні питання східного Середземномор'я, без шкоди для переговорів за сприяння ООН або будь-якого офіційного визнання, яке настане після врегулювання. Вони повинні вивчити доцільність і розглянути можливу співпрацю щодо газопроводу для експорту газу до Туреччини, а потім до Європи, із сильними арбітражними застереженнями щодо третьої сторони.

Туреччина, Кіпр і Греція мають погодитися передати свої претензії щодо ВЕЗ у східному Середземномор'ї до Міжнародного суду (ICJ) або арбітражного суду.

Співпраця в розробці значних газових родовищ, лідери греків і турків-кіпріотів погоджуються, що є спільною спадщиною, може допомогти зміцнити довіру без шкоди для остаточного результату всебічних переговорів. Якщо сторони продовжуватимуть брати участь в односторонніх діях, напруга зростає, аварії стануть більш імовірними, а турки та греки-кіпріоти будуть на шляху до лобового зіткнення у східному Середземноморському регіоні.

Політологи визначають теоретичну основу для аналізу причин конфлікту з точки зору образів грецького «Я» та турецького «Іншого». Дослідники частіше дають детальне вираження внутрішніх проблем і динаміку турецько-грецького конфлікту з традиційної військової/геополітичної перспективи. Недостатньо досліджень ґрунтуються на психологічних, ідентичних та політичних аспектах турецько-грецьких відносин. Таким традиційним суперечливим питанням як Кіпр, Егейське море та острови, приділяється все ще незначна увага. Турецько-грецькі відносини завжди залишалися чутливим питанням, в якому національні та етнічні особливості обох спільнот не дозволяли бути цілком «об'єктивними». Аналіз не зачіпав «делікатні» політичні питання, враховуючи академічний характер цього документа.

Аналіз історичних подій минулого є важливим для аналізу турецько-грецьких відносин, оскільки розширює перспективу дослідження, дає краще розуміння, відкриває емпіричні аргументи. Дослідники зосереджуються на психологічних аспектах подій разом із їхнім внеском у розвиток турецько-грецького конфлікту. Обидві держави мають героїчне минуле, коли вони домінували у регіоні Східного Середземномор'я у військовому, політичному та культурному плані: спочатку греки через Візантійську імперію, а потім турки через Османську імперію. Хоча ані Візантійська імперія, ні Османська імперія не були повністю сформовані греками та турками, їхні правителі та вищі адміністратори мали переважно грецькі та турецькі коріння. Історичні особливості впливали на формування ідентичності.

З п'ятого по сьоме століття Греція була захоплена готами, гунами та слов'янами, грабежі зруйнували міське життя греків і привели до завершення грецької цивілізації. Наприкінці одинадцятого століття Греція знову потрапила під вплив Заходу, коли нормани з Сицилії вторглися в Грецію. Хрестоносці перетнули Грецію на шляху до Близького Сходу. Четвертий хрестовий похід був спрямований до нападу на Візантійську імперію в 1204 році. В результаті цієї атаки вся Греція, за винятком гірських внутрішніх районів, була окупована та поділена на керовані держави західними князями або контролювалася торговельними республіками Венеції та Генуї. Це панування тривало до османського завоювання в XV ст., під час якого Греція залишалася під османським контролем приблизно чотириохсот років.

Отже, грецька громада була розчарована різними силами, які спричинили розвиток самооцінки, механізму захисту та нормативного принципу «греки повинні управлятися греками». Ця психологічна конструкція залежить від ненадійності іноземців, не була чинимось особливим для турків чи османів. Це був природний результат досвіду минулого. Зважаючи на це припущення, падіння священного міста та столиці Греції (Стамбул/Константинополь) туркам можна було б висвітлити як початок історичного конфлікту проти турків. Ця подія має глибокий психологічний вплив, оскільки османи завоювали Стамбул.

Свобода відіграє вирішальну роль у розвитку грецької самосвідомості, особливо в XIX ст. після Французької революції. Коли військові та економічні структури Османської імперії почали розпадатися та занепадати, Французька революція вплинула та сприяла революційному духу Грецької війни за незалежність. Ідея свободи та рівності вплинула на греків, які були готові повернути давню славу та вольності старих греків. Оскільки Греція є гірською країною з рівнинною місцевістю, обмеженою багатьма невеликими прибережними рівнинами, греки збільшують свою взаємодію з Європою через торговельні об'єкти. У цей момент, мабуть, контакт греків з Європою через торговельні об'єкти та спільноти діаспори відіграв вирішальну роль у початковому формуванні психологічних бар'єрів між турками та греками.

Наприклад, грецькі купці несли європейські ідеї до Османської імперії та передавали європейські та західні прагнення до «ідеалізованої реконструкції давньогрецької цивілізації». Таким чином, через створення суверенної грецької держави початкове розрізнення між внутрішнім (Грецією) і зовнішнім (Османями) було побудовано для підтвердження грецької інституційної, культурної та територіальної специфіки.

Дослідники аналізують динаміку причин появи грецького «Я» та турецького «Іншого» як образів ідентичності. Так, чинником формування психологічного конфлікту між двома суб'єктами є порівняно ранній перехід Греції до капіталістичного способу виробництва після здобуття нею незалежності. Греція була більш готова, ніж будь-яка інша балканська держава, включаючи Туреччину, до переходу до капіталістичного способу виробництва та управління. Основною причиною цього було зневажливе ставлення турків до торгівлі частково через релігійні та культурні причини. Таке ставлення відкриває шлях немусульманським громадам в Османській імперії до повного контролю над торгівлею. Греки не були винятком. Грецька перевага в торгівлі та морській діяльності дозволила розширити діяльність через великі європейські міські центри. Модернізація сформувала грецьку економіку, домінування капіталістичного способу виробництва, особливо наприкінці XIX ст. Індустріалізація і капіталізація Великої Британії в другій половині XVIII ст. вплинула, сформувала новонароджену грецьку державу. Західний капітал у формі інвестицій у залізницю та державні позики підготував ґрунт для зростання промислового капіталізму в Греції.

Існувала послідовність між порівняно раннім запровадженням у Греції капіталістичного способу виробництва та причинами психологічного конфлікту між турками та греками. Оскільки греки збільшували

свої знання про європейські ідеї через спільноти діаспори та високорозвинену торговельну діяльність, вони почали розвивати свої знання та досвід щодо проблем реального світу. Це покращення їхнього соціально-економічного життя підкріплювалося їхньою традиційно живою культурою, якою греки пишуться.

Отже, греки почали відчувати перевагу як в економічному, так і в інтелектуальному плані над своїми турецькими колегами, і все, що залишилося від Османської імперії, мало зникнути. Іншими словами, греки надавали перевагу «Заходу» як представнику «прогресу», де Османська імперія та турки представляли минуле, недорозвиненість і традиційність. Ця конструкція також дозволяє грекам виправдати свою боротьбу за незалежність проти «імперської» влади.

Нарешті, порівняно раннє досягнення модернізації Греції допомогло заповнити простір між теоретично сконструйованими цілями та практичними наслідками. Так, цьому сприяли конституційно-правові відносини. Наприклад, після 1864 р. була прийнята перша демократична Конституція. Була перша спроба модернізувати економічну, адміністративну структуру під керівництвом президента Харілаоса Трікупіса (1892-1893 рр.). Розвиток економіки та адміністративні реформи супроводжувалися розвитком середнього класу, банківської системи та торгового флоту.

Грецька конституція 1911 р. (під час президентства Елефтеріоса Венізелоса (1910-1915 рр.) гарантувала індивідуальні свободи та містила формулювання правової держави. Було зрозуміло, що діяльність уряду в усіх секторах підтвердила віртуалізацію відмінностей ідентичності між греками та турками, в яких її вплив триває навіть в сучасних умовах.

Визначаючи історичне підґрунтя турецько-грецького конфлікту, дослідники розглядають мотивацію причин конфлікту, що відрізняє грецьке «Я» від турецького «Іншого», надають теоретичну основу для побудови грецького «Я» та турецького «Іншого».

Тойнбі визначив, що «кожна» нація претендувала на те, щоб бути сучасною, науковою та демократичною. Це пов'язано з соціально-економічними, науковими та політичними успіхами, досягнутими Західним світом, які вразили решту світу. Зрештою бути західним означає бути раціональним, науковим і вищим принаймні за сприйняттям. Визначимо окремі причини конфлікту.

Випадок Греції не був винятковим. Амбіції та мотиви бути раціональними, науковими, «прогресивними» та західними призвели до конструювання європейського грецького «Я» проти традиційної, статичної мусульманської, ірраціональної турецької ідентичності. Ця конструкція зіграла важливу роль у формуванні конфлікту у турецько-грецьких відносинах. Коли Османська імперія почала занепадати, починаючи з шістнадцятого століття, турки втратили імідж славетної та прогресивної сили Заходу. Натомість вона сприймається як представник традиційного статичного світу, який поза «прогресованою» Європі. З економічної точки зору це сприйняття зберігалось й надалі, оскільки Османська імперія все ще залежала від традиційного сільського господарства, тоді як західні держави технологічно просунулися та диверсифікували свою економіку.

Конструкція грецького «Я» та турецького «Іншого» також сформувалася відповідно до гегемоністського режиму глобальної модерності, патріархальні євроцентричні ідентифікаційні механізми надають перевагу сучасним, чоловічим, раціональним і західним суб'єктам.

Причиною турецько-грецького конфлікту є не лише формування образу Я-Іншого, а й розміщення «Іншого» в нижчому культурному просторі. Іншими словами, у цьому конфлікті мета обох сторін полягала в тому, щоб віднести іншу до нижчого морального простору, просуваючи себе до вищої моралі. Вамік Волкан і Норман Іцковіч висунули думку про те, що західні та особливо грецькі та британські дипломати, політики стверджували, що греки страждали під владою турків, які були кочівниками [5, р. 19].

Зрештою, турецькій «Іншій» цивілізації, сконструйованій як по суті релігійній, антираціональній, бюрократичній системі, не вистачало необхідних характеристик, які зробили можливим прогрес Європи.

Таким чином, зусилля греків звільнитися від османського панування не обмежувалися політичною свободою заради незалежної нації та країни, а й відтворювали культурну та моральну перевагу. Отже, поки греки намагалися створити моральну та культурну перевагу для зміцнення національної єдності, перешкоджати соціально-економічним та політичним проблемам новостворена республіка сприяла конфлікту для наступних поколінь, що перешкоджає шляху до тісніших відносин між двома країнами.

Зіткнення між турецьким «Іншим» і грецьким «Я» приймає форму зіткнення між «європейською» і «демократичною» ідентичністю проти недемократичної турецької ідентичності, яка прагне втрутитися і вдатися до військової сили в будь-який можливий момент.

Теодор Кулумбіс вважає, що «після військового перевороту в Туреччині у травні 1960 р. на політику Туреччини впливали військові сили. Спроби втручання збройних сил в політику відбулися в 1971 р., 1980 р., 1997 р., 2016 р. [6, р. 17].

Так, Ван Куфудакіс припускає, що чимало інцидентів штучно створюються турецькими ЗМІ та використовуються турецькими адміністраторами для посилення своєї політичної позиції вдома, про що свідчить інцидент з Імією (Кардак). Він вважає, що ці інциденти були зроблені навмисно, щоб змусити турецьку армію зосередитися на зовнішніх проблемах, а не на внутрішній політиці [7, р. 7].

А Янніс Валінакіс додав, що інтервенція Туреччини на Кіпрі підтвердила побоювання греків щодо того, що Туреччина без вагань використає будь-які військові засоби для вирішення егейського питання, посилаючись на турецьку інтервенцію на Кіпрі в 1974 році.

Дослідники визначили, що Туреччина становить реальну загрозу для островів Егейського моря, тоді як Греція не представляє загрози для Малої Азії. Це визначає сучасні джерела конфлікту та їх вплив на грецьке «Я» та турецьку «Іншого».

Очевидно, що не можна заперечувати той факт, що географічна наближеність, сусідство двох народів протягом понад 600 років відіграло важливу роль у виникненні нинішнього конфлікту між двома державами. Так, Баррі Бузан визначив регіональні системи безпеки як «шаблони дружби та ворожнечі, які суттєво підтверджені в певній географічній зоні» [8, р. 29].

Таким чином, поточні наслідки турецько-грецького конфлікту разом із зіткненням інтересів, ймовірно, залишаться через те, що два стратегічні гравці хочуть бути впливовими в одному географічному районі.

Основними сферами конкуренції між Грецією та Туреччиною є змагання за ключові позиції між Сходом і Заходом, за вплив на Балканах і Близькому Сході, залучення західних інвестицій, за домінуючу регіональну силу. В основі всіх цих змагань головну роль відіграє економічне та політичне зіткнення інтересів. Ситуація погіршується, якщо врахувати той факт, що політика, економіка та зовнішня політика є трьома взаємопов'язаними ключовими поняттями у Греції і в Туреччині. Отже, дослідження політики турецько-грецьких відносин слід розглядати як головну проблему, що стоїть за цими відносинами через припущення, що політичні та економічні проблеми переплетені.

Отже членство в Європейському Союзі вирівняло грецьку економіку та грецьке суспільство, оскільки воно ще більше сформувало європейське грецьке «Я», одночасно виділяючи турецьке «Інше». Крім демографічної слабкості, грецька економіка серйозно постраждала під час Другої світової війни та громадянської війни в Греції (двоетапний конфлікт 1944-1945; 1946-1949) між комуністами (ЕАМ-ЕЛАС, *Ethnikón Apeleftherotikón Métopon–Ethnikós Laikós Apeleftherotikós Strátos*; «Національний фронт визволення»); і роялістськими арміями ЕДЕС (*Ellínikos Dímokratikos Ethnikós Strátos*, грецька демократична сила) після Другої світової війни.

Коли Греція стала членом Європейського Союзу в 1981 р., як порівняно бідніша, менш процвітаюча та периферійна держава ЄС, кошти громади мали вирішальне значення для грецької економіки. Наприклад, у 1992 р. фінансова допомога від ЄС становила п'ять відсотків валового внутрішнього продукту країни. Членство в Європейському Союзі забезпечує як економічні, так і політичні вигоди, оскільки воно служить підтвердженням європейської ідентичності. Таким чином, Греція висловлює занепокоєння тим, що в разі її членства Туреччина могла б стати грізним конкурентом у залученні інвестицій ЄС та переваг, що зменшило б переваги Греції як в економічній, так і в політичній сферах. Іншими словами, Греція виступала проти повної інтеграції Туреччини в сучасну європейську систему через побоювання, що цивілізована, модернізована та економічно розвинена Туреччина була б ближчою до Європи та конкурувала б з Грецією в ЄС. Крім того, Волкан та Іцковіц правильно звертають увагу на те, що якби Туреччина покращила свою економіку, не залишилося б нічого, що обмежувало б Туреччину бути регіональним гегемоном [5, р. 27].

Отже, роль у нинішніх джерелах конфлікту між Грецією та Туреччиною відіграє наслідок грецького «Я» турецького «Іншого» і навпаки. Формування іміджевих ідентичностей використовувалося для теоретичного обґрунтування політичного виправдання зовнішньої політики держави. Так було в попередні періоди. Членство в ЄС створює основу для грецького «Я» та турецького «Іншого». Наприклад, хоча грецькі уряди часто наголошували на «неєвропейському та ісламському характері Туреччини», щоб запобігти членству Туреччини в Європейському Союзі, християнська та західна «ідентичність» Туреччини виступає проти членства Туреччини в Європейському Союзі. В обох випадках попередня конструкція образів ідентичності Я-Інший задовольняє постійну раціоналізацію дій кожної сторони.

Норвезький філософ Ларс Фредерик Г. Сведсен, професор університету Бергена, у своєму науковому доробку «Філософія зла» у 2010 р. відстоює думку, що розмежування «ми» і «вони» є важливим для самоідентифікації. Спочатку в такому розмежуванні немає нічого поганого. Проблема полягає в схильності до нерівнозначної оцінки складових пари понять, що є основою для різного ставлення до них.

Інший – той, хто є представником чужої культури. Основний досвід людини від часу народження – досвід розрізнення між Своїм і Чужим. Із розвитком власного «Я» приходять усвідомлення своєї належності до сім'ї, народу, нації, держави тощо, а також, відповідно, усвідомлення різних вимірів Чужого. У розрізненні Свого і Чужого, того, що «ми можемо усвідомити своє Я, лише через «не-Я», інше, чуже». Соціальна й особиста ідентичність актуалізується в разі зіткнення та конфлікту з чужою ідентичністю [9, р. 19].

Чуже залишиться конструкцією нашого Я, оскільки ми будемо виокремлювати в ньому саме те, що так чи інакше перегукується з нашим «Я»; наш Я-образ уже закладений у саму модель Чужого.

Висновки. Процес формування політичної ідентичності припускає усвідомлення когось в якості «чужинця» або «ворога», оскільки одним із компонентів близькості є віддалення, і тотожність з певною групою людей або ідей не буде по-справжньому повним без ефективного заперечення іншої частини.

Продуктивним є лише критичний діалог, який дасть змогу здійснити, в разі потреби, взаємні обмеження, але, який зможе сприяти взаєморозумінню і врегулюванню тієї чи іншої проблеми. Ми досить часто починаємо мислити стереотипно, отримуємо в результаті до хибних висновків. Захисна реакція у вигляді нетерпимості, чи грубості свідчить про низький рівень комунікації, відсутність здатності до самоаналізу. Обійтись без такої якості як толерантність, сьогодні не видається можливим, враховуючи

теперішнє існування інколи різко протилежних спільнот, культур, політичних систем. Якщо говорити про Грецію і Туреччину, то нагальними проблемами є: визначення політичної межі, за якою внеможливиються сприйняття Іншого, оборона внутрішнього простору; визначення меж толерантності.

Аналіз теми Іншого є важливим для українського політо-філософського дискурсу. В умовах складних і болісних трансформацій, що відбуваються сьогодні в українському суспільстві, осмислення проблеми Іншого – вагомий елемент розвитку громадянського суспільства, пошуку основ для солідарності громадськості.

Бібліографічний список / References:

1. Rumelili, B. (2004). Constructing identity and relating to difference: Understanding the EU's mode of differentiation. *Review of international studies*. Cambridge. Vol. 30. N 1. P. 27-47.
2. Norton, A. (1993). Reflections on political identity. Baltimore, MD.: The John Hopkins univ. 209 p.
3. Buber, Martin (1970). I and Thou. Translated by Walter Kaufmann. New York: Charles Scribner's Sons. 318 p.
4. International Crisis Group (2012). Aphrodite's gift: Can Cypriot gas power a new dialogue? Available at: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/cyprus/aphrodite-s-gift-can-cypriot-gas-power-new-dialogue/>
5. Volkan, V. D. & Itzkowitz, N. (1994). Turks and Greeks: Neighbours in Conflict. Cambridge: The Eothen Press. 69 p.
6. Couloumbis, T. A. (1983). The United States, Greece and Turkey: The Troubled Triangle. New York: Praeger Publishers. Foucault M. (1980). New York: MacMillan. 263 p.
7. Coufoudakis, V. (1996). Greek Foreign Policy. *Mediterranean Quarterly*, 7 (3).
8. Buzan, Barry. (1991). People, states and fear. Hempstead: Harvester. The national security problem in international relations. Harvest press. Renner Boulder. 233 p.
9. A Century of Greek–Turkish Relations – A Handbook | Edited by Nikos Christofis and Anthony Deriziotis. Published: 2024. *Mediterranean Politics Series*. 128 p.

DOI 10.31558/2617-0248.2025.10.11

УДК 327.23(73+510):[351.01:623.45]

КОНФЛІКТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5069-0685>

Зорін К. М., к.політ.н., науковий співробітник, Воєнна академія імені Євгенія Березняка

Метою статті є аналіз конфліктного потенціалу американо-китайських відносин на фоні нарощування КНР військової сили, у тому числі й ядерного озброєння. У статті проаналізовано офіційні положення американської ядерної доктрини, погляди представників політичної та експертної спільноти на перспективи ядерного конфлікту за участю США на сучасному етапі та паралелі між ними. Окрему увагу приділено сценаріям можливих конфліктів між США та Китаєм як зростаючою силою, здатною впливати на інтереси США не тільки в АТР (Азійско-Тихоокеанський регіон), а й в інших регіонах світу. Розглянуто динаміку зміни китайського ядерного і неядерного арсеналів та їх можливі ролі в архітектурі, що трансформується, режимів нерозповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ). Визначено нестійкість процесу ядерного роззброєння і хиткість міжнародно-правових бар'єрів перед новими технологічними чинниками. Висвітлені процеси підготовки можливого застосування Пекіном ядерного озброєння при загостренні найтривалішої територіальної суперечки навколо Тайваню, обґрунтовуючи цю проблему тим, що вона безпосередньо торкається питання державного суверенітету, територіальної цілісності та єдності КНР, тайванська проблема займає найвище місце в ієрархії національних інтересів Китаю і належить до так званих «корінних інтересам» Китаю, захищати які Пекін буде за будь-яку ціну і поступки по яким принципово неможливі. Виявлено, що розвиток перспективних ракетних озброєнь може стати пріоритетним напрямом військової політики США у контексті американо-китайського протистояння у Південно-Східній Азії в цілому, і, зокрема, з Китаєм. Визначено, що у зв'язку з цими тенденціями у США активізується робота лобістських груп, які просувають розробку нових ракетних озброєнь великої дальності. Набула розвитку теза про те, що американо-китайські відносини мають потенціальні ризик застосування ядерної зброї (ЯЗ), які розглядаються американськими дослідниками як протверезний засіб.

Ключові слова: США, Китай, конфліктний потенціал американо-китайських відносин, ядерна зброя, ядерний конфлікт, ядерна стримування, Тайвань, державний суверенітет.